

<https://doi.org/10.62837/2025.8.369>

HƏQİQƏT MEHDİYEVƏ
Azərbaycan Tibb Universiteti
hmehtiyeva@amu.edu.az

CÜMLƏLƏRİN STRUKTUR- TİPOLOJİ TƏHLİLİ

Alman dilində sadə müxtəsər cümlə yalnız cümlənin baş üzvlərindən, mübtədə və xəbərdən ibarətdir (sadə xəbərdən genişlənmiş xəbər növünə qədər.

Struktur planda alman, Azərbaycan və rus dillərindəki müxtəsər cümlə bir qədər fərqlənir, belə ki, Azərbaycan və rus dillərində mübtədə leksik vahid kimi çıxış edən söz birləşməsi ilə ifadə olunduğu halda, alman dilində əsasən mürəkkəb sözlər həmin mübtədələrə ekvivalent olur.

Dəmir yol işləyir. Железные дороги работают. Die Eisenbahn funktioniert. Alman dilindəki ismi xəbərli sadə müxtəsər cümlələr çox vaxt Azərbaycan tək tərkibli cümlələrə uyğun gəlir: Es ist kalt. Soyuqdur.

Söz sırası. Alman sadə müxtəsər nəqli cümlələrində mübtədanın sadə və mürəkkəb, xəbərin ismi və feli formaları ilə ifadə olunmasından asılı olmayaraq, mübtədə cümlənin əvvəlində, xəbər isə sonunda dayanır.

Der Zug ist stehengeblieben. Qatar dayanmışdır. Поезд остановился.

Sözlərin bu cür sırası xəbərinin üzərinə məntiqi vurğu düşən Azərbaycan və rus dillərindəki müxtəsər sual cümlələrində də gözlənilir:

Ist der Zug stehengeblieben? Qatar dayandı? Поезд остановился?

Sadə geniş nəqli cümlə müxtəsər cümlədən ikinci dərəcəli üzvlərin olması ilə fərqlənir.

Alman sadə geniş cümlələrində ikinci dərəcəli üzvlər müəyyən söz sırasına əsasən sıralanır, sadə geniş cümlənin düzgün və ya əks söz sırasından asılı olmayaraq ikinci yerdə durur. Düzgün söz sırasında mübtədə xəbərdən əvvəl, əks söz sırasında xəbərdən sonra dayanır. Ancaq mübtədə ilə xəbərin arasında cümlənin digər üzvləri işlədilər bilməzlər. Nəqli cümlədə birinci, üçüncü və axırncı yer, xəbərdən başqa bütün cümlə üzvləri üçün azaddır. Nəqli cümlələrdə xəbərin ikinci yerdə durması alman söz sırası üçün qanunauyğundur.

Azərbaycan dilinin sadə geniş cümlələrində çox vaxt birinci yerdə xəbərlə ifadə olunmuş hərəkətin və ya hadisənin vaxtını və yerini bildirən ikinci dərəcəli üzvlər, sonra mübtədə, onlardan sonra hərəkətin məqsəd və səbəbini bildirən sözlər, daha sonra vasitəli və vasitəsiz tamamlıq və nəhayət xəbər dayanır.

Alman dilində cümlənin söz sırası bir-biri ilə əlaqədə olan sözlərin aralı (uzaq məsafədə) yerləşməsi prinsipi əsasında qurulur. Xüsusilə özünün yazılı formasında ikinci dərəcəli üzvlər öz aralarında ardıcıl sıralanmanın sabitləşmiş normalarını saxlayır.

Şəxsi ifadə edən tamamlıq əşya bildirən tamamlıqdan əvvəl işlənir:
Er schenkte senem Freund ein Buch. – Wir mußten ihm alles erzählen.

Zaman zərfliyi yer zərfliyindən əvvəl gəlir:
Ich werde auf dich morgen an der Haltestelle werden.

Tərzi hərəkət zərfliyi zaman və yer zərfliyindən sonra gəlir:
Die Kinder bereiteten heute im Saal alles festlich vor.

Azərbaycan dilində morfoloji formaların çoxluğu və müxtəlifliyi, köməkçi sözlərin yüksək inkişaf etmiş sistemi söz sırasını həddindən artıq elastik edir, söz quruluşu vasitəsilə cümlədə semantik və sintaktik əlaqələri dəyişdirməyə yol verir.

Azərbaycan dilində söz sırası alman dilindəkindən daha çox ixtiyardır və o sintaktik funksiyadan çox üslubi rolda çıxıç edir. Ancaq Azərbaycan dilinin sərbəst söz sırasının əsasında mənaca bir-birinə sıx bağlı olan sözlərin yaxın mövqeyi və bilavasitə sintaktik asılılığı durur:

Dağlara səs düşdü. Səs dağlara düşdü.

Alman dili cümlənin başlıca xüsusiyyəti xəbərin dəyişilən və dəyişilməyən hissəsi funksiyasında işlənən felin cümlədə məcburi yeri olmasıdır:

Er hat verschiedene Bücher gelesen.

Alman dili cümləsinin spesifik xüsusiyyətlərindən biri də yalnız bu dildə çərçivə konstruksiyalarının mövcud olmasıdır. Həmin konstruksiyaların mahiyyəti budur ki, xəbər hissələrinə parçalanır və bu hissələr cümlədə ikinci və axırıncı yerlərə bölüşdürülür.

Çərçivə konstruksiyası çərçivənin sıxılması və genişlənməsinin bir neçə variantına malikdir:

Ich habe ihn gestern gesehen. Hast du ihn gesehen?

Gestern abend habe ich ihn im Theater gesehen.

Alman cümlələrində xəbərin birinci hissəsinin dəyişkənliyi ana dilinin təsiri ilə azərbaycanlı tələbələr üçün əsas çətinlik törədir.

Məlumdur ki, alman cümlələrində çərçivə konstruksiyası ayrılan ön şəkilçiləri də təşkil edə bilər. Bu halda fel ikinci yerdə dayanır, ön şəkilçiləri isə cümlənin sonuna doğru hərəkət edir.

Heute lege ich meine Prüfung ab.

Azərbaycanlı tələbələrin nitqi üçün ön şəkilçinin feldən ayrılması faktı qeyri adidir, buna görə də onlar üçün çətinlik təkcə ön şəkilçini feldən ayırmaqda deyil, həm də onu çərçivənin sonunda yerləşdirməkdir.

Çərçivə konstruksiyası həm də felin mürəkkəb formaları təşkil edə bilər. Belə ki, xəbərin təsri edilən hissəsi həmişə ikinci yerdə, təsriflənməyən hissəsi isə cümlənin sonunda dayanır:

Ich habe schon meine Prüfung abgelegt.

Mən artıq imtahanımı vermişəm.

Əgər xəbər modal və əsas felle ifadə olunmuş mürəkkəb feldən ibarətdirsə, bu halda çərçivə konstruksiyası əmələ gəlir.

Er will ihm dieses Buch schicken.

O ona bu kitabı göndərmək istəyir.

Çərçivə konstruksiyası azərbaycanlı tələbələrin ana dilində analoji hadisə olmadığı üçün ciddi çətinlik törədir.

Həmcins üzvlü cümlələr.

Həmcins üzvlü cümlələr, yəni bir neçə mübtədə, xəbər, tamamlıq, təyin, zərfliyi olan cümlələr hər üç dildə vardır və onların mənimsənilməsində ciddi çətinliklər müşahidə olunur.

Ich und mein Freund interessieren uns für Briefmarken und Postkarten und sammeln sie.

-Mən və dostum marka və otkritkalarla maraqlanır və onları toplayırıq.

Я и мой товарищ интересуюсь почтовыми марками и открытками и собираем их.

Mürəkkəb cümlə.

Azərbaycan və rus dillərində olduğu kimi alman dilində də mürəkkəb cümlənin də iki növü vardır: tabesiz və tabeli mürəkkəb cümlələr.

Alman tabesiz mürəkkəb cümləsi öz aralarında bağlayıcılı və bağlayıcısız bağlana bilən iki və daha artıq cümlədən ibarətdir. Azərbaycanlı tələbələr üçün əsil çətinlik sözlərin sırasına təsir edən bağlayıcıların işlədilməsidir. Onlar bağlayıcıların bald...bald, entweder...oder, nicht nur...sondern auch, und, aber, denn, oder, auch, sowohl...als auch söz sırasına təsirini, cümlədə bağlayıcı sözlərin sintaktik rolunu nəzərə almırlar (danach, dann, darauf, darum, deshalb, deswegen).

Ich gehe zuerst zur Versammlung, dann gehen wir ins Kino.

Mən əvvəlcə iclasa gedirəm, sonra biz kinoya gedərik.

Heute bin ich sehr beschäftigt, denn ich fahre morgen nach Berlin.

Bu gün mən çox məşğulam, çünki mən sabah Berlinə gedirəm.

Alman dilində tabeli mürəkkəb cümlənin quruluşu Azərbaycan dilində olduğundan çox fərqlənir. Bu fərq aşağıdakılardan ibarətdir:

1)heç də bütün bağlayıcıların als,daß, wenn, ob və bağlayıcı sözlərin der, das, die, welche (nisbi əvəzlik) wo, wohin, wofür, wovon... (zərf, pronominal zərf) Azərbaycan dilində ekvivalenti yoxdur. Lakin bunu rus dilinə şamil etmək olmaz.

Həm rus dilində, həm də alman dilində bağlayıcı sözlər baş cümləni budaq cümləyə bağlamaqdan başqa, cümlə üzvüdə olurlar. Bağlayıcılar isə yalnız cümlələr arasında əlaqə yaratmaq vasitəsi kimi çıxış edirlər.

Wir kehren vom Felde nach Hause zurück, als wir die Arbeit beendet hatten.

Мы вернулись с поля домой, когда (союз) закончили работу.

Der Wald, der hinter unserem Dorf liegt, ist dicht.

Лес, который (союзное слово-подлежащее) расположен за нашей деревней, густой.

Meine Schwester fragte mich, wenn ich anrufen will.

Моя сестра спросила меня, кому (союзное слово-дополнение) я хочу позвонит по телефону.

Azərbaycan dilində "çünki", "əgər", "hərçənd" bağlayıcıları "kim?", "nə?", "hər?" bağlayıcı sözləri "harada", "nə qədər" nisbi əvəzlilikləri budaq cümlənin əvvəlində durur. Bu quruluş alman dilinə də aiddir.

Bağlayıcı söz+fel kompleksi Azərbaycan dilinə bir qayda olaraq sadə cümlə şəklində, bir sözlə feli sifət, feli bağlama və felin şərt forması ilə tərcümə edilir:

als er kam – когда он пришел – o gələndə

der Student, der liest – студент, который читает-оxuyan tələbə

2) budaq cümlənin xüsusiyyəti:

a) alman dilində onun baş cümlədən fərqi birləşdirici sözlər söz sırası və fel forması ilə səciyyəvilidir. Söz sırası bağlayıcı sözün mənasını tamamlayır və tabesiz mürəkkəb cümlənin struktur-kommunikativ tamamlığını təşkil edən sintaktik vasitələrə çevrilir.

Rus dilində də üç vasitədən yalnız biri- birləşdirici bağlayıcılar çıxış edir, söz sırası və fel forması həmin funksiyanı yerinə yetirmir.

b) Azərbaycan dili budaq cümləsindən fərqli olaraq bağlayıcı və ya bağlayıcı sözlərlə başlanan alman dili budaq cümləsində xəbər həmişə axırıncı yerdə dayanmalıdır.

Du weiß, dass er mein Freund ist. Sən bilirsən ki, o mənim dostumdur.

Der Lehrer sagte, dass wir bald fahren werden. Müəllim deyir ki, biz tezliklə gedəcəyik.

Mürəkkəb feli və ayrılan ön şəkilçili fel presens və imperfektdə bitişik yazılır.

Ich habe gehört, dass dein Vater morgen zurückkehrt.

Bu qaydalar adətən dili öyrənməyə başlayan azərbaycanlı tələbələr tərəfindən pozulur.

v) "sich" qayıdış əvəzliyi və "nicht" inkar hissəciyinin budaq cümlədə müəyyən yeri vardır.

"sich" bağlayıcı sözdən sonra:

Ich weiß nicht, wo sich dieser Student befindet. Lakin mübtədə şəxs əvəzliyi ilə ifadə olunarsa "sich" əvəzlilikdən sonra yazılır.

Ich weiß nicht, wo er sich befindet.

"nicht" inkar hissəciyi budaq cümlədə feldən əvvəl yazılır.

Er sagt, dass er nicht kommt.

3) Budaq və baş cümlənin yerləşməsi, onların üzvlərinin sıralanması. Bu fərqlərin mövcudluğu tələbələrin tabeli mürəkkəb cümləni çətinliklə

mənimsənilməsinə səbəb olur, buna görə onların nitqi quruluş cəhətdən çox sadə olur və onlar budaq cümlələri işlətməkdən çəkinirlər

Budaq cümlələrin təsnifatı

Sintaktik funksiyalarına görə hər üç dildə budaq cümlələrin növləri eynidir. Tabeli mürəkkəb cümlə ilkin mərhələdə aparıcı deyil. Bunu nəzərə alıb, bu bəhsi ötəri nəzərdən keçiririk.

Çətinlik budaq cümlələrin müxtəlif üsullarla düzəldilməsi və onların Azərbaycan dilində ifadə vasitələrindədir.

Alman dili budaq cümlələri bir çox hallarda Azərbaycan dilindəki feli sifət və feli bağlama tərkibli sadə geniş cümlələrə uyğun gəlir.

Tamamlıq budaq cümləsi

Alman dilində tamamlıq budaq cümləsi baş cümləyə bağlayıcılar və əvəzlilər vasitəsilə bağlanır: dass, wer, wann, wohin, womit ...

Er sagt, dass er krank ist.

O deyir ki, o xəstədir.

Er fragt, wann wir arbeiten.

O soruşur ki, biz nə vaxt işləyirik.

Ich weiß nicht, was du liest.

Mən bilmirəm ki, sən nə oxuyursan.

Alman bağlayıcılarının Azərbaycan dilində qarşılığı belədir:

dass, ob, wann ki, ki...nə vaxt

wer, was ki...kim, ki..nə

wem, wen ki...kimə, ki...kimi

Azərbaycan dilində baş və budaq cümlələrdə eyni mübtədə olarsa, budaq cümlədəki mübtədə buraxıla bilər. Alman dilində isə hər iki mübtədanın işlənməsi məcburi haldır:

Mən bilmirəm ki, yayda haraya gedəcəyəm. Ich weiß nicht, wohin ich im Sommer fahren werde.

Təyin budaq cümləsi

Alman dilində təyin budaq cümləsinin daimi başlıca əlaməti onun dərhal təyin olunan sözdən sonra işlənməsidir.

Təyin budaq cümləsindəki sözlər mübtədə və ya cümlənin ikinci dərəcəli üzvləri kimi çıxış edə bilərlər.

Darüber erzählte der Mann, der sich selbst daran teilgenommen hatte.

Die Studenten, mit denen wir gesprochen haben, sind aus Deutschland.

Budaq cümlələrin, xüsusilə çətin olan təyin budaq cümlələrinin öyrənilməsində rus dilinin Azərbaycan dili ilə ya tam, ya da qismən eyniyət təşkil edən konstruksiyaları üzərində işdən başlamaq daha məqsədəuyğundur.

Azərbaycan tələbələri üçün təyin budaq cümləsi budaq cümlələrin ən çətin növüdür. Belə ki, budaq cümlənin əvvəlində duran nisbi əvəzlilər bir tərəfdən cins və kəmiyyətə görə təyin budaq cümləsinin aid olduğu isimlə, digər tərəfdən şəxsə və kəmiyyətə görə budaq cümlənin xəbəri ilə uzlaşır.

Das ist die Sache, mit der ich nicht beschäftige. Ich schreibe eine Regel, die ich lernen muss.

Təyin budaq cümləsinin alman dilindən Azərbaycan dilinə tərcüməsi çətinlik doğurur.

Azərbaycan dilində təyin budaq cümləsi əksər hallarda feli sifət tərkibləri ilə əvəz olunur.

Rus dilində alman nisbi əvəzlilikləri və nisbi zərfliklərinin qarşılığı olduğu halda Azərbaycan ədəbi dilində yoxdur. Əksər hallarda onların Azərbaycan dilində qarşılığı verilmir, nisbi əvəzliliklərin sözbəsöz tərcüməsi (“kim ki”, “hara ki”, “nə ki”) ana dilinin qurluşunu pozur.

Adlıq halında olan “der”, “die”, “das” nisbi əvəzlikli budaq cümlələr Azərbaycan dilinə feli sifətlərlə tərcümə olunur. Tərcümə zamanı nisbi əvəzlikli və önlüklü budaq cümlələr tam tərcümə olunmur: Der Zug, mit dem ich gekommen bin. Gəldiyim qatar ...

Təyin budaq cümlələrinin zaman formaları Azərbaycan dilində aşağıdakı vasitələrlə verilir:

Alman presensi –an(-ən, -yan) –yən şəkilçiləri ilə yaranmış indiki zaman feli sifətlə:

Der Student, der liest, schreibt. – Oxuyan tələbə yazır.

Alman imperfekti və perfekti Azərbaycan dilində həm –an/-ən, həm də -miş/-miş, -muş/-miş şəkilçiləri ilə yaranmış keçmiş zaman feli sifətlə:

Der Mann, der das Kind holte - Uşağı gətirən kişi...

Der Lehrer, der mich gelehrt hat – Məni öyrətmiş müəllim ...

-dıq,(dik, duq) –dük şəkilçili feli sifətlə:

Der Brief, den ich geschrieben habe... Yazdığım məktub

Der Mann, den ich sah – Gördüyüm kişi

Alman təyin budaq cümlələrindəki presens passiv Azərbaycan dilində felin indiki zaman məchul növü ilə düzələn feli sifətlə verilir:

Der Brief, der geschrieben wird – Yazılan məktub...

Təyin budaq cümləsində məchul növ –miş/ -miş/ -miş/ -müş şəkilçililəri ilə yaranmış feli sifətlə ifadə olunur:

Der Brief, der geschrieben ist – Yazılmış məktub ...

Zaman budaq cümləsi

Zaman budaq cümləsi baş cümləyə bağlayıcı və bağlayıcı sözlər vasitəsilə bağlanır. Azərbaycan dilində isə o, aşağıdakı şəkildə öz qarşılığını tapır:

als, wenn – anda/əndə/yanda/yəndə

nachdem – andən/əndən/yandən/yəndən, sonra

sobald – elə ki, an/ən/yan/yən -ki

bevor - əvvəl

Sobald du kommst, rufe mich an! – Gələn kimi mənə zəng et!

Lakin çətinlik “als” və “wenn“ bağlayıcılarının işlədilməsində özünü göstərir. Zaman budaq cümlələrində perfekt- presens və ya pluskvamperfekt – imperfekt nisbi zamanların işlədilməsi çətinliklə qavranılır.

Məqsəd budaq cümləsi

Məqsəd budaq cümləsi baş cümləyə müqayisə edilən rus və Azərbaycan dillərində öz qarşılığını tapan bağlayıcı və bağlayıcı sözlərlə başladığından, Azərbaycan auditoriyası üçün qismən çətinlik yaratmır:

damit üçün, görə, ki

Ich schreibe den Text auf, damit du ihn nicht vergisst.

Mən mətni yazıram ki, sən onu yaddan çıxarmayasan.

Alman dili məqsəd budaq cümləsi yalnız məqsəd müxtəlif vasitələrlə ifadə olunduğu hallarda çətinlik törədir, başqa hallarda çətinlik o qədər hiss olunmur.

Səbəb budaq cümləsi

Səbəb budaq cümləsi müqayisə edilən dillərə uyğun olaraq baş cümləyə bağlayıcılar və bağlayıcı sözlərlə bağlanır və Azərbaycan auditoriyası üçün qismən çətinlik yaratmır:

weil, da – üçün, görə, səbəbdən, çünki

Da er krank ist, kommt er heute zum Unterricht nicht.

O, bu gün xəstə olduğu üçün dərsə gəlməyəcək.

Cümlələrin tərkibinə görə tipoloji təhlili

Alman cümləsinin başlıca xüsusiyyəti mübtəda və xəbərin mütləq mövcudluğudur, yəni alman dilində cümlənin ancaq cümləyə bənzər olmasıdır. Halbuki mübtədası şəxs əvəzliyi ilə ifadə olunan Azərbaycan dili cümləsində həmin mübtədanın buraxılması xarakterik haldır:

Wir arbeiten – İşləyirik. Ich schreibe – Yazıram

Digər fərqli xüsusiyyət alman cümlələrinin “fəllilik” meylidir, daha doğrusu predikativlik xüsusiyyətidir. Belə ki, alman cümlələrində köməkçi fel “sein” ismi xəbərin vacib tərkib hissəsidir: Er ist Student. – O tələbədir.

Alman dilindən fərqli olaraq rus dilində “быть” köməkçi feli indiki zamanda işlənmir.

Мы студенты.

Mübtədanın nitq hissələri ilə ifadəsinə görə cümlələrin tipoloji təhlili.

Şəxslə cümlələrdə mübtəda isimlə və ya əvəzliliklə ifadə olunur, eyni zamanda substantivləşmiş məsdərlə və ya məsdər qrupu ilə ifadə olunur:

Die Ferien ist zu Ende. Er ist Student. Er ist Flieger. Rauchen ist verboten.

Azərbaycan tələbələri üçün məsdər qrupu ilə ifadə olunmuş mübtədanın qavranılması çətindir: Während der Aufführung zu sprechen ist verboten.

Azərbaycan və rus dillərindən fərqli olaraq alman qeyri - müəyyən şəxslə cümlələrində mübtəda “man” qeyri müəyyən şəxs əvəzliyi ilə ifadə olunur. Belə

cümlələrdəki “man” əvəzliyi nə rus, nə də Azərbaycan dilinə tərcümə olunmur və müəyyən çətinliklər törədir.

Man schreibt. Yazırlar. (Felin III şəxs cəm forması)

Man muss viel lesen. Çox oxumaq lazımdır. Darf man fragen? Soruşmaq olarmı?
(Felin şəxssiz forması)

Bundan başqa şəxssiz cümlələrdə əgər iş görə yoxdursa (təbiət hadisələrində) və ya hərəkətin icraçısı məlum deyilsə, mübtədə cümlənin quruluşuna xidmət edən “es” şəxssiz əvəzliliklə ifadə olunub, cümlənin formalaşmasına xidmət edir:

Es schneit. Qar yağır. Es gibt dort viele Menschen. Orda çoxlu adam var.

Alman şəxssiz cümlələrinə bəzi hallarda Azərbaycan dilinin cümlənin cümlələri uyğun gəlir.

Es ist warm. - İstidir. Hava istidir.

Es regnet. Yağış yağır.

Xülasə

Cümlələrin struktur- tipoloji təhlili

Məqalə alman, azərbaycan və rus dilində müxtəsər və mürəkkəb cümlələrin struktur olaraq fərqli və oxşar cəhətləri araşdırılır. Alman dilindəki sadə müxtəsər cümlələr əksər hallarda Azərbaycan dilində təktərkibli cümlələrə uyğun gəlir.

Alman sadə müxtəsər nəqli cümlələrin quruluşunda sadə və mürəkkəb mübtədə, ismi və feli xəbər olmasından asılı olmayaraq mübtədə cümlənin əvvəlində, xəbər isə sonunda dayanır. Bu cür söz sırası xəbərin üzərinə məntiqi vurğu düşən Azərbaycan və rus dillərində də gözlənilir.

Azərbaycan və rus dillərində olduğu kimi alman dilində də mürəkkəb cümlənin iki növü vardır: tabeli və tabeli mürəkkəb cümlələr.

Alman tabeli mürəkkəb cümlənin quruluşu Azərbaycan dilində olduğundan çox fərqlənir. Sintaktik funksiyalarına görə hər üç dildə budaq cümlələrin növləri eynidir. Məqalədə həmçinin, alman dili qeyri-müəyyən şəxslili cümlələrin azərbaycan və rus dillərindən fərqi də aydınlıq gətirilir.

Açar sözlər: sadə cümlə, mürəkkəb mübtədə, budaq cümlə, zaman formaları, söz sırası

Structural Typological Analysis of Sentences.

Summary

This article investigates the structural similarities and differences between simple and complex sentences in German, Azerbaijani and Russian. In German, simple declarative sentences generally correspond to one-member sentences in Azerbaijani. In these sentences, regardless, of whether the subject is simple or compound, or whether the predicate is nominal or verbal, the subject is placed at the beginning of

the sentence while the predicate appears at the end. This word order, which emphasizes the predicate, is also observed in Azerbaijani and Russian.

Similar to Azerbaijani and Russian, German distinguishes between two types of complex sentences: compound and subordinate. The structure of subordinate complex sentences in German differs considerably from that in Azerbaijani. Nevertheless, in terms of syntactic function, the types of subordinate clauses are comparable across all three languages.

Furthermore, the article highlights the differences between German impersonal sentences and their Azerbaijani and Russian equivalents, providing a clearer understanding of cross-linguistic sentence structures.

Keywords: simple sentence, compound subjects, subordinate clause, word order

Структурно-типологический анализ предложений.

Резюме

В статье рассматриваются структурные различия и сходства коротких и сложных предложений в немецком, азербайджанском и русском языках. Простые короткие предложения в немецком языке часто соответствуют односоставным предложениям в азербайджанском языке.

В структуре немецких простых кратких переходных предложений, независимо от того, есть ли в предложении простое или сложное подлежащее, существительное или глагол, подлежащее стоит в начале предложения, а глагол — в конце. Такой порядок слов также ожидаем в азербайджанском и русском языках, где логический акцент падает на подлежащее

Как и в азербайджанском и русском языках, в немецком языке существует два типа сложных предложений: независимые и придаточные.

Структура немецкого сложноподчинённого предложения существенно отличается от азербайджанского. Типы придаточных предложений во всех трёх языках одинаковы в силу их синтаксических функций.

В статье также объясняется различие между неопределённо-личными предложениями в немецком, азербайджанском и русском языках.

Ключевые слова: простое предложение, сложноподчинённое придаточное предложение, придаточное предложение, формы времени, порядок слов

İstifadə edilmiş ədəbiyyat:

1. Monika Reimann – Grundstufen – Grammatik. München 2020
2. Grammatik der Deutschen Sprache. M.G.Arssenyeva, E.V.Gassilevitsch, R.A.Tereschkova
3. Deutsch I Əminə Əliyeva. Bakı 2001
4. Deutsch II Əminə Əliyeva. Bakı 2001
5. Duden “Richtiges und gutes Deutsch”. Zürich 2011

6. Russisch – Deutsches Wörterbuch. Edmund Daum und Werner Schenk. VEB Verlag Enzyklopädie. Leipzig 1966

Rəyçi: f.e.d. prof.Zemfira Məmmədova tərəfindən çapa tövsiyə olunmuşdur.